

İKİNCİ İMPARATORLUĞUN KURULUŞU VE III. NAPOLYON'UN MEŞRUIYET ÇABALARI (1848-1852) *

Eyyub ŞİMŞEK**

Öz

Fransa'nın 1789 İhtilali sonrası politik önceliğinde Katolik etkisi geçmişe nazaran önemini yitirmişti. 1848 İhtilali sonrasında yaşanan gelişmelerle krallık rejimi sona ermiş ve yeni cumhuriyet rejimi tesis edilmişti. İktidarın yeni sahibi Louis Napolyon'du. 1848-1852 yılları arasında önce Cumhurbaşkanı ardından da İmparator olan ve III. Napolyon olarak tahta çıkan Louis Napolyon, muktedir olabilmeyi geleneksel yollarla sağlamaya çalışmıştır. Bunun anlamı da Katolik politikalara yeniden dönmektir. İçeride Kilise ile yeniden uyumlu bir rejim tesis ederek iktidarını sağlamlaştıran III. Napolyon için bundan sonraki hedef, dış politikada 1815 Viyana Anlaşması ile kurulan ve Fransa'yı Kıta Avrupası'nda izole eden sistemi yıkmak olacaktır. III. Napolyon bunu da Kırım Savaşı ile gerçekleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler

Fransa, III. Napolyon, Kırım Savaşı, İkinci İmparatorluk, Kilise

FOUNDATION OF THE SECOND EMPIRE AND III. NAPOLEON'S LEGITIMACY EFFORTS (1848-1852)

Abstract

After the 1789 Revolution, the Catholic influence had lost its influence when compared with the past in France's political priority. With the developments following the Revolution in 1848, the kingdom regime was over and the republican regime was reestablished. The new owner of power was Louis Napoleon. Between the years of 1848-1852, Louis Napoleon first became president, then emperor and tried to succeed in traditional ways. This meant returning to Catholic politics. Napoleon III strengthened his power by re-establishing a coherent regime with the Church

* Bu makale Kırım Savaşı (1853-1856) ve Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Aksaray/Türkiye.
eyyubsimsek@aksaray.edu.tr
ORCID:0000-0003-2327-4656
Makalenin Gönderilme Tarihi: 07.02.2019
Makalenin Kabul Tarihi: 09.03.2019
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.03.2019
Makalenin Türü: Araştırma

inside. The next target for him was to destroy the system established by the Vienna Treaty of 1815 which isolated France from Continental Europe. Napoleon III actualized this in the Crimean War.

Keywords

France, Napoleon III, Crimean War, Second Empire, Church

I. GİRİŞ

1789 ihtilalinden sonra Napolyon Bonapart 1799-1815 yılları arasında Cumhurbaşkanı ve İmparator sıfatlarıyla Fransa'yı yönetti. Bonapart sonrasında, bir kez daha Bourbonlar Fransa tahtına hâkim oldular. *Restorasyon* adı verilen dönemde (1815-1830) Krallık rejimi yeniden canlansa da başa geçen XVIII. Louis, eski rejime (*ancien régime*) dönmek gibi bir politika izlemedi. Bu çerçevede ihtilal ile imtiyazları ortadan kaldırılmış olan soylu ve ruhban sınıflarının haklarını iade etmeyip, anayasal monarşiyi benimsedi. Gerçi XVIII. Louis'nin anayasal monarşiyi kabul ettiği bildirgesinde kralın kutsal kişiliğine atıfta bulunulmaktaydı ve krala karşı gelinmesi söz konusu değildi. Yürütme yetkisi de sadece krala aitti. Kral'ın kimseye danışmadan kanun koyma yetkisi vardı ve istediği zaman parlamentoyu feshedebilirdi. Bir tanesinde soyluların bulunduğu *Çift Meclis* ile devleti yönetti. Bununla birlikte ordunun kumandası kralda olduğu gibi savaş ilan etmek, soyluların atamasını gerçekleştirmek (*Chambre des pairs*), yasa teklifinde bulunmak gibi çok önemli bazı kararları almak yine krala ait haklardandı. Fakat resmîyette ve teoride yürütme hakkı Kralın ise de uygulamada bakanlar daha etkiliydi. 1824'te XVIII. Louis'nin ölümünden sonra yerine kardeşi X. Charles geçti. Fakat X. Charles'ın kardeşinin tersine eski rejimi canlandırma isteğiyle izlemiş olduğu politika, Bourbonların sonunu getirdi. 1830 yılının Temmuz ayında temsilciler meclisinin feshedilmesine ve seçimlerin değiştirilmesine neden olan, ayrıca basına sansür uygulamaya izin veren yasaların yürürlüğe girmesi nedeniyle öfkelenen halk isyan etti. İsyancılar, 27-29 Temmuz'da Paris Belediye Binası'nı (Hotel de Ville) ele geçirdi. Neticede Kral X. Charles tahttan indirilip sürgüne yollanırken; derhal geçici bir hükümet kuruldu ve özellikle Guizot ve Thiers gibi liberallerin müdahalesiyle Dük Louis-Philippe başa geçirildi. 1830'da yaşanan bu ihtilal ile Orléans Hanedanına mensup Louis-Philippe 1848'e kadar Kral (*Citizen-King*) sıfatıyla görev yaptı. Bu dönem Temmuz Monarşisi (*La Monarchie de Juillet*) olarak anılır. Liberaller tarafından X. Charles'ın yerine yine bir kral getirilmesi, Fransa'daki cumhuriyetçiler açısından tam bir şok etkisi yarattı. Onlar için yeni kral gaspçının tekiydi. Bu nedenle Louis-Philippe, iktidara geldiğinde hassas bir politika izlemek zorunda kaldı. "*Düzen ve reform, özgürlük ve otorite, hiyerarşi ve eşitlik arasında denge kurmak zorundaydı.*" Önceleri kendisini cömert ve alçakgönüllü olarak tanıtıp, 1789 İhtilalini açıkça destekledi. Fakat zamanla bu çizgiden ayrıldı. Bunun neticesinde 10 Aralık 1848'de gerçekleştirilen devrim ile Louis-Philippe tahttan indirildi. Demokrasi girişimlerinin bu kadar başarısız olmasında uygulanan sosyal ve ekonomik politikaların yanında Fransa'da hâkim olan kralcılarının siyasi üstünlükleri de önemli bir

paya sahipti. Yapılan seçimlerden sonra Napolyon Bonapart'ın yeğeni Louis Napolyon, Cumhurbaşkanı seçildi.¹

İktidarı ele geçirdikten sonra Louis Napolyon için son derece önemli bir sorun bulunmaktaydı. Ülkesi 1815'ten itibaren neredeyse yarım asırdır Kıta Avrupası'nda izolasyona tabi tutulmuştu. Napolyon Savaşlarından sonra Avrupa'da diplomasi alanında yeni bir dönem başladı. İngiltere ve Avusturya'nın öncülüğünde 1815 Viyana Anlaşmasıyla Avrupa'da güçler dengesi yeniden kurulmaya çalışıldı. Aslında bu sistem Schroeder'in de ifade ettiği gibi zamanla "güçler dengesizliğine" dönüştü. İngilizler ve Ruslar bu dönemde Avrupa'nın diğer ülkeleriyle karşılaştırıldığında siyasi arenada önemli bir üstünlük sağladılar.² "Meternich'in mimarı ve Nicholas'ın patronu olduğu Viyana Kongresi" ve onun getirdiği bu yeni düzen, Louis Napolyon'un kişiliğinde son derece önemli izler bırakmıştı.³ Fransa'nın Kıta Avrupası'nda yeniden daha etkin bir rol üstlenmesi için III. Napolyon Viyana Düzeni'nin yıkılması gerektiğine inanıyordu. Ama öncelikle içerde iktidarını sağlamlaştırmak zorundaydı ve bunun için de meşruiyetini Kilise üzerine inşa etmeye karar vermişti. Bu çalışmada, elinde tuttuğu siyasi iktidarın nüfuz ve meşruiyetini Kilise'nin dini otoritesiyle tahkim etmeye çalışan III. Napolyon'un bu yöndeki girişim, çaba ve faaliyetleri ile ilgili bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda, özellikle kıta Avrupası'ndaki genel geçer yaygınlığa sahip Katolik Hristiyanlığın bağlamları üzerindeki dinî ve dünyevî yaptırım gücü, Kiliseyi Napolyon açısından uluslararası diplomaside vazgeçilmesi zor bir müttefik durumuna getirmiştir.

II. SÜRGÜNDEN İKTİDARA: III. NAPOLYON'UN YÜKSELİŞİ

III. Napolyon, 20 Nisan 1808'de Paris'te doğdu. Ebeveyni, Napolyon Bonapart'ın kardeşi ve 1806-1810 yılları arasında Hollanda Kralı olan Louis

¹ Louis Napolyon, 1851'e kadar Cumhurbaşkanı sıfatıyla Fransa'yı yönetti. Genç Napolyon'un, gerçekleştirdiği darbeden sonra (*coup d'état*), 2 Aralık 1852'de kendisini imparator ilan etmesiyle, Fransa tarihinde 1870 Prusya Savaşına kadar devam edecek olan İkinci İmparatorluk (*Second Empire*) dönemi başlamış oldu. 1815-1852 yılları arasında Fransa'da yaşanan siyasi gelişmeler hakkında bkz. Roger Price, III. *Napoléon and the French Second Empire*, Taylor & Francis, 1997, s.1; aynı yazar, Fransa'nın Kısa Tarihi, (Çev. Özkan Akpınar), İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012, s.191-200; W. Scott Haine, *The History of France*, London: Greenwood Press, 2000, s.7; James F. McMillan, *Napoleon III*, New York: Longman, 1991, s.19-52; M. A. Arthur Gilman, *First Steps in General History. A Suggestive Outline*, New York and Chicago: American Book Company, 1874, s.202-203; Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara: AÜHF Yayınları, 1978, s.49-52; Thierry Lentz, *Napoléon*, (Çev. İdil Engindeniz), Ankara: Dost Kitabevi, 2005, s.97-109; Edward A. Jones, "Royalism in French Politics", *Phylon*, 8 (1), (1947), s.55; Charlotte Mary Yonge, *History of France*, New York: D. Appleton and Company, 1882, s.60-61; George W. Southgate, *A Text Book of Modern European History 1789-1960*, London: J.M. Dent & Sons Ltd., 1964, s.88-93; J.M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, (Çev. Fethi Aytuna), İstanbul: İnkilâp Kitabevi, 2010, s.474; Sudhir Hazareesingh, "Napoleonic Memory in Nineteenth-Century France: The Making of a Liberal Legend", *MLN French Issue*, 120 (4), (2005), s.762; Charles Tilly, *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, (Çev. Özden Arkan), İstanbul: Literatür, 2005, s.198-199.

² Paul W. Schroeder, "Did the Vienna Settlement Rest on a Balance of Power?", *The American Historical Review*, 97 (3), (1992), s.688.

³ J.M. Thompson, *Louis Napoleon and Second Empire*, New York: The Noonday Press Language, 1955, s.144-148.

Napolyon ile Kraliçe Hortense de Beauharnais'di. Tam adı Charles-Louis Napolyon Bonapart'tır.⁴ Amcası Napolyon Bonapart'ın tahttan çekilmesi ve İmparatorluğun ortadan kalkmasıyla Bonapart ailesi için sürgün hayatı başlamış oldu ve Charles Louis'nin ailesi Avusturya'ya sığındı. Sürgün hayatı boyunca Augsburg, Arenenberg ve Roma'da eğitim aldı.⁵ İtalya'da kaldığı dönemde, Papa VIII. Pius'un Aralık 1830'da ölümünden sonra, Bonapart yanlıları tarafından Roma Kral Naibi olarak ilan edilse de bu hareket propagandadan öteye gitmedi.⁶ Yine bu dönemde İtalyan Carbonari devrimcileri ile yakın ilişkiler içerisine girdi ve onlardan etkilendi. Hayatındaki ilk askeri deneyimini 1831'de Carbonari devrimcileri ile beraber yaşadı.⁷

1836 ve 1840'da iki defa iktidarı ele geçirme adına darbe girişiminde bulundu. 1836 yılındaki ilk darbe girişiminde amcası Napolyon'un komutanlığını yaptığı ve ona şöhretin yolunu açan Strasbourg'daki dördüncü topçu birliğinin başına geçmeye çalıştı. Bu birliğe Paris'e yürümeyi ve Kral'ı tahttan indirmeyi teklif etti. Fakat birliğin kumandanı tarafından yakalanınca bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Kral, onu hapse attırmak yerine Amerika'ya sürgüne göndermeyi daha uygun buldu. Napolyon yapmış olduğu bu hataya rağmen iktidar mücadelesinden vazgeçmedi. Çünkü hâlâ Fransa'da Persigny gibi Bonapartist ve imparatorluk rejimi taraftarları bulunmaktaydı.⁸ Ekim 1838'de Londra'ya gitti. Londra'da kaldığı sürede hem Bonapartist şahıslarla ilişkisini devam ettirdi, hem de basın yoluyla kendi lehine propaganda faaliyetlerinde bulundu. İki Fransız gazetesine para yardımıyla bulunarak kendisini ve imparatorluk rejimini öven şaşalı makaleler yazdırdı. Persigny, Napolyon lehine propaganda yapmaya devam etmekteydi. *Londra Mektupları, Prens Louis'nin 1840 Ziyareti*⁹ adlı altında broşür dağıtarak, Napolyon'un istenildiği zaman Fransa için göreve hazır olduğunu ilan etmekteydi.¹⁰ Propaganda çalışmalarının yanında Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı nedeniyle zor günler yaşayan Kral Louis Philippe'in bu durumunu fırsat bilen genç Napolyon, 1840 tarihinde General

⁴ Pierre Milza, *Napoléon III*, Paris: Éditions Perrin, 2004, s.8; Raphaël Dargent, *Napoléon III l'Empereur du Peuple*, Paris: Grancher, 2009, s. 28; Jean-Claude Yon, *Le Second Empire: Politique, société, culture*, Paris: Armand Colin, 2004, s. 9; Philip Guedalla, *The Second Empire Bonapartism the Price the President*, London-Bombay-Sydney: G.S.Putnam's Sons, 1922, s. 38-39; John S.C. Abbott, *The History of Napoleon III Emperor of the French*, Boston: B.B. Russell, 1868, s. 25; Edward Roth, *Life of Napoleon III Emperor of the French*, Boston: S.Donahoe, 1856, s. 13.

⁵ Comte D. de Beauregard, *Étude et Revue de l'Histoire de l'Empereur Napoléon III*, Paris: Société des publications littéraires illustrées, 1911, s. 20-21.

⁶ J.S.T. Bury, *Napoleon III and the Second Empire*, New York: English University Press, 1968, s. 6; Georges Roux, *Napoléon III*, Paris: Flammarion, 1969, s. 50-51.

⁷ McMillan, age., s. 9; Bury, age., s. 6.

⁸ Brison D. Gooch, *The Reign of Napoléon III*, Chicago: Rand McNally, 1969, s.10-11; Dargent, age., s. 63.

⁹ *Lettre de Londres, visite à prince Louis en 1840*.

¹⁰ McMillan, age., s. 13.

Magnan ile irtibata geçerek bir kez daha Paris'e yürümeye karar verdi.¹¹ Bir grup taraftarıyla beraber Boulogne'a geldi. Mamafih ne askerler ne de halk aradığı desteği genç Napolyon'a verdi. Gemiyle geri dönerken de yakalandı.¹² Girişmiş olduğu bu ikinci darbenin sonuçlarından bu sefer kolay kurtulamadı. Kral, onu ömür boyu hapse mahkûm etti. 1840-1846 yılları arasında Picardie'de¹³ hapis yatan Bonapart, işçi kılığında, sahte kimlikle buradan kaçmayı başararak tekrar Londra'ya yerleşti.¹⁴

1848'te Kral'ın tahttan indirilmesinden sonra Louis Napolyon, yasal olarak Fransa'ya dönme şansını yakaladı. Siyasi çalkantıların yanında ekonomik ve sosyal açıdan da oldukça sıkıntılı bir dönem yaşayan Fransa için onun dönüşü bir kurtuluş gibi görünmeye başladı. Zaten özellikle Restorasyon döneminde, mağlubiyetin ve feodal sistemin simgesi olarak gördükleri Bourbon hanedanından nefret eden Jakobenlerin yanında, sıradan halk arasında da canlı bir Bonapart hayranlığı hâlâ varlığını devam ettirmekteydi.¹⁵ Yani "*Bonapart adı zaferi simgelediği gibi, ihtilale bağlılık ve düzenin işareti olarak algılanmaktaydı. Bonapart, Fransa'nın aradığı isimdi.*"¹⁶ 1848 Eylül'ünde Meclis'e seçildi. 4 Kasım 1848'teki II. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan başkanlık seçimlerine katıldı ve 10 Aralık 1848'te oyların %74,2'sini alarak ezici bir üstünlükle dört yıllığına Cumhurbaşkanı seçildi. Yeni Cumhurbaşkanı kendisini halkın Napolyon'u olarak sunmaktaydı.¹⁷

1848 devriminin amacı burjuvazinin etkinliğini ortadan kaldırarak daha demokratik bir sistem oluşturmaktı. Ama son elli yılda olduğu gibi yeni kurulan Cumhuriyet rejimi de kendi içinde çıkmazlara saplanmıştı. Bir tarafta başını Louis Blanc'ın çektiği sosyalistler, diğer tarafta cumhuriyetçiler arasında yaşanan iktidar mücadelesi Napolyon'a aradığı fırsatı verdi. Bunun yanında 1848 darbesinin hayal kırıklıkları, ihtilalciler tarafından aldatılan burjuvanın ve vergiler yüzünden köylülerin Cumhuriyet rejimine düşmanlık beslemeleri, burjuva tarafından işçilerin cesaretinin kırılması, siyasi entrikalar, askeri kurmaylar tarafından Napolyon hanedanının halk üzerindeki mistik etkisinin canlı tutulması gibi nedenler Louis Napolyon için darbenin öncesinde sosyal ve ekonomik şartların olgunlaşmasını sağladı. Nihayetinde Austerlitz savaşının yıl dönümünde 2 Aralık 1851 gecesi Meclisi

¹¹ Roux, age., s. 99.

¹² Gooch, age., s. 11-12.

¹³ *Au fort d'Ham en Picardie.*

¹⁴ Milza, age., s.107-160; Dargent, age., s. 77-81.

¹⁵ McMillan, age., s. 19.

¹⁶ Charles Woeste, *La Règne de Napoléon III*, Bruxelles: O. Schepens, 1907, s. 10.

¹⁷ Price, age., s. 12-15; Yon, age., s.17; Dargent, age., s.149; McMillan, age., s. 18.

lağvederek darbe yaptı (*coup d'état*).¹⁸ Bu darbenin gerçekleştirilmesinde, Cezayir'de elde ettiği başarılarından sonra Savaş Bakanı olan ve Kırım Savaşı'nda da önemli görevlerde bulunan Mareşal Saint-Arnaud'un önemli katkıları oldu. Ağustos ayında yapılan plana göre darbe Kasım'dan önce gerçekleştirilecekti; fakat Mareşal'in muhalefeti ile darbe Kasım'dan sonra gerçekleştirildi ve böylece başarıya ulaştı.¹⁹ Bundan sonra sıra III. Napolyon'un meşruiyetinin sacayaklarını tesis etmesine gelmişti.

III. MEŞRUIYETİN SACAYAKLARI: KİLİSE, HALK VE İMPARATORLUK

III. Napolyon için sahip olduğu iktidarı meşru kılmak hiç de kolay olmadı. Seleflerinden farklı olarak darbe ile iktidara gelmişti. Bu nedenle meşruiyet arayışları ve bu yönde atılan adımlar da kendinden önce gelenlerden farklı olmak zorundaydı. Napolyon, iktidarını sağlama adına üç önemli adım atmak zorunda kaldı: Kilise, halk ve İmparatorluğun tanınması. Meşruiyet zemininin sacayağını oluşturan bu üç öğeyi kısaca izah etmek, savaş öncesi Fransa'nın siyasi ve sosyal durumunu anlama noktasında önemli bir yer tutmaktadır.

Yukarıda değinildiği gibi özellikle sosyalist akımların neden olduğu korku, Napolyon'un iktidara gelmesinde etkili olmuştu. Darbeyi müteakip 26.000 sosyalist tutuklandı. İktidarını kimseyle paylaşmayacağını açıkça ortaya koyan Napolyon, 20 Aralık 1851'de yapılan halk oylaması ile de iktidarını meşrulaştırmayı başardı.²⁰ Mart 1852'de 10 yıllığına Cumhurbaşkanı seçildi. Ardından 7 Kasım 1852'de İmparatorluğunu ilan etti ve 21-22 Kasım'da Fransız halkı imparatorluğun kurulmasını genel oylamayla (*plebisite*) kabul etti. 2 Aralık 1852 tarihi de İkinci İmparatorluğun resmen başlama tarihi oldu.²¹ Bu şekilde Napolyon iktidarının meşruiyet temeline ilk harcı atmış oldu.

III. Napolyon iktidar koltuğuna oturduğunda kendisini hem içeride hem dışarıda önemli sorunlar beklemekteydi. Her şeyden önce, halk oylamasıyla iktidarı meşruiyet zeminine oturmuşsa da 1789'dan beri yaşan-

¹⁸ Édouard Leduc, *Louis Napoléon Bonapart, le dernier Empereur*, Paris: Publibook, 2010, s.63; Georges Pradalié, *Le Second Empire*, Paris: Presses universitaires de France, 1969, s.1; Yon, age., s.20; Milza, age., s. 233-272; Southgate, age., s.142; Price, *Fransa'nın Kısa Tarihi*, s. 212.

¹⁹ Brison D. Gooch, *The New Bonapartist Generals in the Crimean War, Distrust and Decision-making in the Anglo-French Alliance*, Netherlands: Springer, 1959, s. 33.

²⁰ Yapılan seçimde Napolyon, 64.000 hayır oyuna karşılık 7.500.000 evet oyu aldı.

²¹ Jeremy Jennings, *Revolution and the Republic, a History of Political Thought in France since the Eighteenth Century*, New York: Oxford University Press, 2011, s.96-97; Price, *Fransa'nın Kısa Tarihi*, s.213-214. Napoléon'un imparator olması, muhalif çevrelerce tepkiyle karşılanmıştı. Bunlar içerisinde yer alan ve Napolyon iktidarının en etkili muhaliflerinden olup imparatora *Napoléon Le Petit* (Küçük Napolyon) şeklinde hitap eden ve bu dönemde sürgün cezasına çarptırılan Victor Hugo tepkisini "...bütün vatandaşların yapabilecekleri tek şey silahlarını doldurarak beklemek..." şeklinde ifade etmekteydi. Milza, age., s. 284.

an iç ve dış siyasi gelişmeler, onun zihninde derin şüpheler uyandırmaktaydı. İktidarını koruyabilmesi için sadece ülkesinde değil, Avrupa coğrafyasında da mücadele etmek zorundaydı. İktidarının ilk dönemlerinde yaşadıkları ona içeride iktidarını sağlamlaştırmadıkça dışarıda da başarılı olamayacağını göstermişti. III. Napolyon içeride iktidarına desteği Fransız siyasi hayatına pek de yabancı olmayan bir kesimden buldu: Katolik parti. Zaten, ihtilale kadar, geleneksel olarak iktidar sahiplerinin en önemli destekçileri clergy/ruhban sınıfı olmuştu.²² Charles de Montalembert gibi Katolik parti yanlıları 1789 İhtilali ile birlikte ortadan kalkan Papalığın gücünün tekrar eski haline gelmesini istemekteydiler. Bu arzularının yerine gelmesi sosyalist bir iktidarla mümkün görünmemekteydi. Bu durumda, Napolyon'a destek vermek daha mantıklı durmaktaydı. Aslında, Montalembert bu desteğin işaretlerini çok önceden vermişti. Şöyle ki seçimlerden çok önce, Louis Napolyon'un hapiste olduğu dönemde Montalembert'in İngiliz Times gazetesinde bir mektubu yayınlandı.¹² Aralık 1841 tarihli olup, dört gün sonraki Times gazetesinde neşredilen mektupta Montalembert, Louis Napolyon'un iktidarına destek vermesinin zor olduğundan, ancak bunun belli şartların yerine getirilmesiyle gerçekleşeceğinden bahsetmekteydi. Bu şartlar arasında Papalığın Fransız ordusu tarafından düzenlenmesi, Kiliseye danışmanlık ve meclis yetkilerinin verilmesi, ayrıca kiliseye bağlı olup sonradan devlet kontrolüne geçen okulların Kilise himayesine iadesi gibi hususlar yer almaktaydı. Mektuptan anlaşılan Katolik parti, ancak Kilisenin bu istekleri yerine getirildiği vakit onun yanında olacaktı.²³ Bu konuda iki taraf anlaşmış olacak ki 1848 seçimlerinde Montalembert'in başını çektiği Katolikler, Napolyon'u desteklediler ve onun iktidara gelmesini sağladılar. Katolikler için Napolyon'un "Sezarcı politikaları" sosyalist devrime karşı en sağlam kaleyi oluşturmaktaydı. Bu nedenle Napolyon'u İmparatorluğa giden süreçte desteklemekte bir beis görmediler.²⁴ Bunun yanında seçimlerde ilk kez ülkenin bütün erkeklerinin oy kullanma hakkı elde etmesi söz konusuydu. Bu seçimde Kilisenin özellikle köylü sınıfı üzerindeki etkisini oldukça iyi gözlemleyen III. Napolyon, Kilisenin desteğini almanın siyasi yaşamında kendisi için oldukça yararlı olacağını anladı.²⁵

²² Taylor, *age.*, s. 49.

²³ Austen Henry Layard, *Diplomatic Mystifications and Popular Credulity, the Anglo-French Alliance*, London: Harrison, 59 Pall Mall, 1855, s. 23.

²⁴ Philippe Pichot-Bravard, *Le pape ou l'empereur les catholiques et Napoléon III 1848-1870*, Paris: Tempora, 2008, s.31.

²⁵ Gooch, *age.*, s.78; Bury, *age.*, s. 40-43.

1848 seçimlerinde, sol partiye karşı III. Napolyon'u desteklemeleri onun iktidarının başında Katolik parti ile beraber hareket etmesine neden oldu.²⁶ Napolyon'un Katolik parti ile olan bu ittifakı o kadar ileri bir seviyeye gitti ki Kilise tarihinde ancak çok kısa bir dönem Katolikliğin bu şekilde Fransa'da bağımsız ve aktif olduğu görülmüştü. Katolik parti yanlıları 1849'dan itibaren Kilise lehine gelişen olaylardan son derece memnundu, çünkü her şey istedikleri gibi gitmekteydi: Misyonerlik faaliyetlerine tekrar izin verildi, büyük dini yapıların tekrar inşa edilmesi kararı alındı, Panthéon yeniden ibadete açıldı, kadınlara ait dini derneklerin kurulmasına izin verildi.²⁷ 1850'de kabul edilen Falloux kanunuyla Katolik liselerinin açılmasına izin verildi, böylece devlet kontrolünden çıkan bu liseler, tekrar Kilisenin etki alanına girmiş oldu.²⁸ Yani Katolik partinin seçimden önce destek şartı olarak ileri sürmüş olduğu en önemli konulardan birisi yerine getirilmiş oldu. Din adamları imparatorun üzerinde önemli bir nüfuz sahibi olmaya başladılar. Ülkede özgürce konuşabilme hakkına sahip matbuat, sadece dini yayın yapan Katolik basın yayın organları idi. Bunlar içerisinde en meşhur olanı Louis Veuillot'un editörlüğünü yaptığı *L'Univers* idi.²⁹ Yeni imparator Cumhuriyetçiler tarafından Kilise yanlısı olarak ilan edilmekteydi.³⁰

III. Napolyon, Papalık ile de iyi ilişkiler içerisinde bulunmayı önemsemekteydi. İktidarından hemen sonra ilk dış politik girişiminin Papalık ile olması da bunu net bir şekilde göstermekteydi. Papa Pie IX, İtalyan devrimciler tarafından Roma'dan kovulmuştu. Kilisenin savunucusu rolünü üstlenen Louis Napolyon, İtalya'ya müdahale ederek Papa'nın tekrar Roma'daki yerini almasını sağladı. Katolik cephesi ile olan anlaşmaya uygun olarak gerçekleştirilen bu hareketi III. Napolyon'a içeride önemli bir Katolik desteğini arkasına almasını sağladığı gibi Kilise ve İmparatorluk arasında bir ittifakın doğmasına vesile oldu. 1848 seçimlerinde Cumhuriyetçilerin adayı

²⁶ Gabriel Leanca, "Conservatisme, révisionnisme et expérimentation politique: Napoléon III et la Question d'Orient (1850-1861)", *La Politique Extérieure de Napoléon III*, Gabriel Leanca (Ed.), Paris: L'Harmattan, (2011), s.160; Gooch, agm., s.36; Emile Bourgeois, *age.*, s.10. Montalembert, fanatik bir Katolikti. Papa XVI. Gregory, Doğu'da tekrardan Katolik propagandasının yapılabilmesi adına harekete geçtiğinde aradığı desteği Montalembert ve de Falloux gibi Fransız Katolik partisi yanlılarından bulmuştu. Papa'nın desteğiyle 1822 yılında Lyon'da *l'Association de la propagation de la foi* kuruldu. Böylece Fransa, İhtilal sonrası arasının bozulduğu Kilise ile ilişkileri iyileştirme adına fırsat bulmuş oldu. Bu kuruluş evrensel bir misyona sahipti ve Anadolu'dan Çin'e kadar bütün Doğu'daki Katolik misyonerlikle ilgilenmekteydi. Bourgeois, *age.*, s. 29-30.

²⁷ Bourgeois, *age.*, s.13-15; Thompson, *age.*, s. 109-110.

²⁸ Patrick J. Harrigan, "French Catholics and Classical Education after the Falloux Law", *French Historical Studies*, 8 (2), (1973), s.255; Simpson, *age.*, s.90; Pichot-Bravard, *age.*, s.66-69.

²⁹ McMillan, *age.*, s.58-59. *L'Univers*, 1859 İtalya sorununda III. Napolyon'u amansızca eleştirince gözden düştü. Bu gazetenin yerini daha ılımlı olan *Le Monde* aldı. Gooch, *age.*, s. 79.

³⁰ McMillan, *age.*, s. 58.

olan de Salinis bu ilginç ittifakı şöyle tasvir etmekteydi: “Kilise Sezar ile karşılaştığında ona ulaşmak ve elini uzatmak zorundadır.”³¹

Napolyon Bonapart tıpkı amcası gibi, iktidarının meşruluğunu halkın dini duygularına hitap ederek sağlamaya çalıştı. İhtilalden beri hem iktidar sahipleri hem de aydınlar Hıristiyanlık ile mücadele halindeydiler. Fransız ihtilaliyle birlikte Hıristiyanlıktan soğutulmaya çalışılan halk bundan rahatsız olmaktaydı ve toplum ikiye bölünmüştü. Napolyon Bonapart, imparator olduktan sonra dinin devlet yönetimindeki eski gücüne kavuşmadan halk nezdindeki itibarını tekrar iade etme politikasını izlemişti. 1801’de Papalık ile bir anlaşma yaparak din ve devlet işlerine çeki düzen verdi. Böylece halkın gözündeki Napolyon bir kat daha büyümüştü.³² Louis Napolyon da benzer bir politikayı benimsedi. Dini sosyal barış açısından son derece önemli bir öğe olarak görmesine ve dini bir eğitim almış olmasına rağmen Louis Napolyon’un aslında dindar bir Katolik olmadığı bilinmektedir. İki arasındaki önemli bir fark, yeğen Napolyon için, din diplomasiyi bir nedene dönüştürmenin fırsatıydı.³³

Fransa’nın kutsal topraklar meselesi aslında 1819’dan beri var olan bir durumdu. III. Napolyon, kutsal yerler sorununda, Avrupa’daki bütün Katolikler adına hareket etmeyi bir strateji olarak belirlemiş ve bu yönde aradığı destek, Avusturya, Belçika, İspanya, Portekiz, Sardunya ve Napoli’den gelmişti. Onun telkinlerine göre; hükümetlerin yapacağı destekler tamamen dini gayretli bir iş için olacaktı.³⁴ Kilise açısından bakıldığında özellikle ihtilalin akabinde git gide nüfuzunu kaybettiği Fransa’da Napolyon’un iktidara gelmesi, kaçırılmaması gereken önemli bir fırsattı. Bu amaçla Katolik parti, Napolyon’a 1850’den itibaren baskı yaparak Kutsal Yerlerde Katoliklerin hakkının savunulması adına somut adımlar atmasını istedi. İşte bu andan itibaren Fransa ve III. Napolyon, Kutsal Yerler Meselesi’ni masaya yatırmaya karar verdi.³⁵

³¹ Pradalié, *age.*, s. 22-24; Bury, *age.*, s.26-27.İkinci İmparatorluk döneminde Fransız ordusu Papa adına iki defa Roma’ya gönderildi. Yukarıda bahsedilen 1849’daki ilk hadiseden sonra, 1870 Prusya savaşında III. Napolyon ordusunu yine Papa’yı kurtarma adına Roma’ya göndermişti. J. Henri Pajot, *Napoléon III Calomnié*, Paris: Société d’Editions Littéraires, 1949, s. 16.

³² Lentz, *age.*, s.55-56; Bury, *age.*, s. 42.

³³ Jacques-Olivier Boudon, “Napoleon III et la religion”, Pierre Milza (Ed.), *Napoléon III, l’homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Paris: Napoléon III Editions, (2008), s.325; Thompson, *age.*, s. 145-147.

³⁴ Gooch, *agm.*, s. 36–37. Burada kastedilen destek 1850’de Fransa’nın kutsal yerler meselesi ile alakalı olarak Bâb-ı Âlî’ye yapmış olduğu talebe ilişkin bu devletlerce verilen notadır.

³⁵ Robert Wayne Bohl, *Anglo-French Relations and the Crimean War Alliance*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania, Pennsylvania, 1974, s.5-6. İkinci İmparatorluk döneminde Kilise, devletten yüklü miktarlarda yardım aldı. İktidarının ilk yılında III. Napolyon, Kiliseye 39.500.000 frank para yardımında bulundu. İktidarının son döneminde, 1868’de, bu meblağ 48.000.000 franka yükselmişti. Ayrıca sürekli olarak ek ödeneklerde yapılmaktaydı. Yine bu dönemde ruhban sınıfı mensupları ekonomik bakımdan oldukça refah durumdaydılar. Gooch, *age.*, s. 79.

İç siyasette önce halkın daha sonra da Katolik partinin desteğini alan III. Napolyon için geriye Avrupa'nın diğer ülkelerinin kendisini ve dolayısıyla imparatorluğunu tanıması kalmıştı. Çünkü Napolyon'un iktidara gelmesi genel olarak Avrupa'da büyük bir tedirginlikle karşılanmıştı.³⁶ Onun Prens Başkan olmadan önce Boulogne'da yaptığı konuşma hâlâ hafızalarda: *"Sizin huzurunuzda bir ilke, bir amaç ve bir mağlubiyet sunuyorum. İlke halkın egemenliği, amaç imparatorluk ve mağlubiyet Waterloo'dur. İlkeyi biliyorsunuz, amaca hizmet ettiniz. Mağlubiyete gelince; öcünü almak istiyorsunuz."* Her ne kadar Avrupa'da, Fransa'nın Waterloo'nun intikamını almaya girişeceği düşüncesi hâkim olmasa da yukarıdaki ifadeler, Fransa'nın bundan sonra farklı bir dış politika çizeceğini net bir şekilde göstermekteydi.³⁷

Napolyon 1848'de iktidara gelişi ve ardından gerçekleştirdiği darbe bütün Avrupa'da tereddütle takip edilmekteydi.³⁸ Onun yapmış olduğu askeri darbe Avrupa'daki en tehlikeli ülke içinde yapılan bir restorasyon olarak algılanmasına rağmen, kutsal ittifakın üyeleri askeri bir çareye başvurmazlar. Aslında askeri bir harekete girişemediler demek daha doğru olur. Restorasyon döneminde veya Bonapart'ın iktidarını kaybetmesinden kısa bir süre sonra aynı hanedandan birisi Fransa'nın başına geçmiş olsaydı, Avrupa devletlerinin tepkisi çok daha farklı ve sert olabilirdi. Fakat Avrupa'da 1815'ten sonra çok şey değişmişti. Kıta Avrupa'sında yaşanan isyanlar kadar, ilişkiler ağı da bu değişimde önemli rol oynamıştı. İngiltere ve Rusya'nın Orta Avrupa'ya olan ilgileri, Avusturya ve Prusya'nın Almanya üzerindeki hak iddiaları ve Piyomente ve Avusturya'nın İtalya'daki nüfuz mücadeleleri de eski düzenin kan kaybetmesine neden olduğu gibi ülkeleri de ayrı ayrı zayıf düşürmekteydi. Bu sebeplerle Fransa'daki iktidar değişimi kolektif bir askeri tepkiden ziyade diplomatik yöntemlerle kontrol altına alınmaya çalışıldı.³⁹

Krallık rejimini tercih eden Rusya, Avusturya ve Prusya yönetiminde yeni bir düzenlemenin yapılması için Paris'teki elçilerine haber yolladılar. İngiltere ise Rusya karşısında güçlenmiş bir Fransa'yı tercih ettiğinden bu gelişmeye olumlu yaklaşıyordu. Sonuçta Paris'te anarşinin yerini düzen almıştı ve iki ülke arasındaki ilişkiler böyle bir ortamda daha makbul bir seviyeye oturtulabilirdi. İngiltere Başbakanı Lord Russell, ilk adım olarak Pa-

³⁶ John B. Wolf, *France 1814-1919, The Rise of a Liberal Democratic Society*, New York-Evanston-London: English University Library, 1940, s. 252.

³⁷ Taxile Delord, *Histoire du Second Empire 1848-1869*, 1, Paris: Librairie Germer Baillière, 1869, s.461-462; McMillan, *age.*, s. 14.

³⁸ Georges-Henri Soutou, "l'Europe de Napoléon III: Un nouvel équilibre, un nouveau système", Pierre Milza (Ed.), *Napoléon III, l'homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Paris: Napoléon III Éditions, (2009), s. 367.

³⁹ Geoffrey Wawro, *Warfare and Society in Europe, 1792-1914*, London and New York: Routledge, 2000, s.50.

ris'teki III. Napolyon karşıtı büyükelçisi Lord Normanbv'ı görevden alarak yerine daha itidalli olan Lord Cowley'i atadı.⁴⁰ Böylece III. Napolyon'a ilk dış desteği İngiltere vermiş oldu. Diğer devletlere bakıldığında Sardunya, Avusturya'ya karşı bu gelişmeyi koz olarak kullanma adına yeni imparatoru derhal tanımayı tercih etti. Fransa'nın komşusu Belçika ise bu durumdan son derece tedirgindi. Fransa'nın Napolyon Bonapart dönemindeki saldırgan politikasına dönmesi endişesini taşımaktaydı.⁴¹ Bu gergin ortamı fırsat bilen Rusya, Napolyon ve Fransa karşısında diplomatik atağa kalkışsa da İngiltere, yeğenin amcasından farklı olduğuna ve saldırgan bir politika izlemeyeceğine kanaat getirdi. Rusya bütün çabalarına rağmen İngiltere'den Fransa'ya karşı arzuladığı desteği bir türlü göremedi.⁴²

Avrupa devletleri arasında tartışmaya neden olan bir diğer konu ise Napolyon'un kullanmış olduğu III rakamı idi. Kendi ülkesinde birkaç saatliğine tanınan II. Napolyon Avrupa devletleri tarafından asla kabul edilmedi.⁴³ Napolyon iktidara geldikten sonra bu rakam ile Bonapart'ın mirasçısı olmak gibi bir amacının olmadığını ifade etti. Fakat ilerleyen süreç, yeni imparatorun aslında tam da bunu amaçladığını açıkça gösterdi. Genç imparatorun bu diplomatik manevrası çift yönlü bir amaca hizmet etmekteydi. Birincisi tamamen iç politikaya yönelikti. III rakamını kullanarak II. Napolyon'u resmen tanımış olan Charles Louis, amcası döneminde kurulan ve de sonra yıkılan Bonapart hanedanlığını yeniden tesis etmiş olmaktaydı. İkincisi ise uluslararası arenaya yönelikti. Bonapart'ın varisçisi olmak, 1815 Viyana düzeni ile ona ve Fransa'ya karşı oluşturulan sistemin bundan sonra kabul edilmeyeceği demekten başka bir şey değildi.⁴⁴

Bu konu üzerinde herhangi bir tartışmayı gerekli görmeyen ve Fransa'da meydana gelmiş bir darbeden ziyade Rusya ve Avusturya üzerine yoğunlaşmış olan İngiltere, sessiz kalmayı tercih ederken,⁴⁵ bu tavrın, 1815 anlaşmasının bozulması demek olduğunu gayet iyi anlayan Rus Çar'ı şiddetli bir muhalefete başvurdu. Bu gelişmelerden memnun olmayan Fransa, resmi bir çağrıda bulunarak imparatorluğun tanınmasını talep etti. Bu çağ-

⁴⁰ Antoine d'Arjuzon, "Napoléon et l'Angleterre", *Napoléon III, l'homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Pierre Milza (Ed.), Paris: Napoléon III Éditions, (2009), s.410-411.

⁴¹ Ernest Lavisse, *Histoire de France Contemporaine depuis la Révolution jusqu'à la Paix de 1919*, 6, Paris: Hachette, 1920, s.303-304; *Annuaire des deux mondes: histoire générale des divers états 1852-1853, Les cabinets en 1852. Tableau de la politique générale*, Paris: Bureau de la revue des deux mondes, 1853, s.1-11; A.J.S. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, London: Oxford University Press, 1954, s.47; Delord, *age.*, s.463-466; Roux, *age.*, s. 214-215.

⁴² Daniel H. Thomas, "The Reaction of the Great Powers to Louis Napoléon's Rise to Power in 1851", *The Historical Journal*, 13 (2), (1970), s.237-250; Taylor, *age.*, s. 47-48.

⁴³ Lentz, *age.*, s. 70.

⁴⁴ Leduc, *age.*, s.63; Gooch, *age.*, s. 29.

⁴⁵ Jonathan S. Parry, *The Politics of Patriotism: English Liberalism, National Identity and Europe 1830-1886*, New York: Cambridge University Press, 2006, s. 206.

riya yanıt Avusturya'dan geldi. Avusturya Hariciye Nazırı Buol, Napolyon'dan saldırgan bir politika izlemeyeceğine dair garanti istedi. Akabinde Rusya ve Prusya da aynı talepleri yinelediler. Bunun üzerine imparator 9 Ekim 1852'de meşhur Bordeaux konuşmasını yaptı. Burada "şüpheli insanların imparatorluğun savaş demek olduğunu zannettiklerini; fakat *imparatorluğun barış manasına geldiğini*"⁴⁶ ifade etti.

Nihayetinde 3 Aralık 1852'te, 1815 Viyana anlaşmasına imza atan dört devlet bir araya gelerek statükonun korunması şartıyla Fransız İmparatorluğunu resmen tanıdılar. Fakat Rusya, hâlâ tedirgindi ve bu tereddüdünü Fransa'ya diplomatik yollardan göstermekten çekinmedi. Avrupa diplomasisinin adab-ı muaşeretine göre; krallar birbirlerine kardeşim (*mon frère/my brother*) şeklinde hitap etmekteydiler. İlk önce İngiltere, ardından gecikmeli de olsa Avusturya ve Prusya resmi yazışmalarda bu hitabı benimsediler. Fakat Rus Çarı Nikola, böyle bir ilişkinin Rusya ve Fransa arasında mümkün olamayacağını belirtip, bu unvanı Napolyon için kullanmaktan imtina ederek arkadaş (*bon ami/friend*) unvanını tercih etti.⁴⁷ Her ne kadar Rusya Fransa İmparatorluğunu tanımış olsa da bu şekilde ne Fransız İmparatorluğu'nu ne de onun imparatorunu Rusya'nın dengi olarak görmediğini açıkça göstermiş oldu.

SONUÇ

1848 İhtilali'nden sonra Fransa'da yönetimi ele geçiren Louis Napolyon'un dış politikadaki en önemli amacı; Fransa'ya karşı 1815'ten sonra Avrupa Kitası'nda Kutsal İttifak tarafından gerçekleştirilen ablukanın ortadan kaldırılmasıydı. Bu hedefini gerçekleştirmesi ise öncelikli olarak iktidarını meşru ve sağlam bir zemine oturtması ile mümkün olacaktı. Bu sebeple; yarım asır kadar önce terkedilen Katolik politikalara dönüş yaparak Kilise ile ittifak arayışlarına girdi. Zaten Kilise de 1789 İhtilali'nden itibaren kendisine olan yaklaşımlardan pek hoşnut değildi. Bu yüzden Louis Napolyon'a verilecek olan destekle yeniden Fransa'nın sosyal, ekonomik ve siyasi hayatında aktif bir rol üstlenebilecekti.

Louis Napolyon için iktidarını Kilise'ye dayandırmak, iç politik bir tavrın ötesine uzanmıştı. Bunun bilinçli bir tercih olduğu aşıkârdı. Fransız siyasetinde Kilise'yi yeniden etken bir argüman haline sokan Louis Napolyon, dış politikada da bu argümanın işlevselliğini canlandırmanın hem kendisi-

⁴⁶ "...l'empire c'est la paix..."

⁴⁷ Emile Bourgeois, *Modern France 1815-1913*, 2 (1852-1913), London: Cambridge University Press, 1919, s. 12; Hayreddin, *Bin İki Yüz Yetmiş Kırım Muharebesi*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsi, 1908, s. 121; Lavissee, *age.*, s.304; Thompson, *age.*, s. 145; Taylor, *age.*, s.47-48; Gooch, *age.*, s.30; Wolf, *age.*, s.252-253; Smith, *age.*, s.199; Girard, *age.*, s.252; Bury, *age.*, s. 69-70.

ne hem de ülkesine faydalı olacağına kâni idi. Bu açıdan bakıldığında Kırım Savaşı'nın görünen sebebi olan Kutsal Yerler Meselesi, sadece Osmanlı Devleti tebası Katoliklerin hamiliğinden daha fazla anlam ifade ettiği görülecektir. III. Napolyon, imparatorluğunu ilan ettiğinde (1852) dışarıda büyük bir başarı kazanmadan iktidarını tam olarak sağlamlaştıramayacağını fark etmişti. Dolayısıyla Kırım Savaşı, Fransa için dış politikada; III. Napolyon için de iç politikada vukua gelmesi kaçınılmaz bir hadise olacaktı.

KAYNAKÇA

Süreli Yayınlar

-*Annuaire des deux mondes: histoire générale des divers états 1852-1853, Les cabinets en 1852. Tableau de la politique générale*, Paris: Bureau de la revue des deux mondes, 1853.

Araştırma Eserleri

- ABBOTT, John S.C., *The History of Napoleon III Emperor of the French*, Boston: B.B. Russell, 1868.
- BOUDON, Jacques-Olivier, "Napoleon III et la religion", Pierre Milza (Ed.), *Napoléon III, l'homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Paris: Napoléon III Éditions, (2008), ss.325-341.
- BOURGEOIS, Emile, *Modern France 1815-1913*, 2 (1852-1913), London: Cambridge University Press, 1919.
- BURY, J.S.T., *Napoleon III and the Second Empire*, New York: English University Press, 1968.
- D'ARJUZZON, Antoine, "Napoléon et l'Angleterre", *Napoléon III, l'homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Pierre Milza (Ed.), Paris: Napoléon III Éditions, (2009), s.405-414.
- DARGENT, Raphaël, *Napoléon III l'Empereur du Peuple*, Paris: Grancher, 2009.
- DE BEAUREGARD, Comte D., *Étude et Revue de l'Histoire de l'Empereur Napoléon III*, Paris: Société des publications littéraires illustrées, 1911.
- DELORD, Taxile, *Histoire du Second Empire 1848-1869*, 1, Paris: Librairie Germer Baillière, 1869.
- GILMAN, M. A. Arthur, *First Steps in General History. A Suggestive Outline*, American Book Company New York ve Chicago, 1874.
- GOOCH, Brison D., *The New Bonapartist Generals in the Crimean War, Distrust and Decision-making in the Anglo-French Alliance*, Netherlands: Springer, 1959, s.33.
- _____, *The Reign of Napoléon III*, Chicago: Rand McNally, 1969.
- GUEDALLA, Philip, *The Second Empire Bonapartism the Price the President*, London-Bombay-Sydney: G.S. Putnam's Sons, 1922.
- HAINE, W. Scott, *The History of France*, Greenwood Press, Londra 2000.
- HARRIGAN, Patrick J. "French Catholics and Classical Education after the Falloux Law", *French Historical Studies*, 8 (2), (1973), s.255-278.
- Hayreddin, *Bin İki Yüz Yetmiş Kırım Muharebesi*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 1908.
- HAZAREESINGH, Sudhir, "Napoleonic Memory in Nineteenth-Century France: The Making of a Liberal Legend", *MLN French Issue*, 120 (4), (2005), ss. 747-773.
- JENNINGS, Jeremy, *Revolution and the Republic, a History of Political Thought in France since the Eighteenth Century*, New York: Oxford University Press, 2011.

- JONES, Edward A., "Royalism in French Politics", *Phylon*, 8 (1), (1947), ss. 53-59.
- LAVISSE, Ernest, *Histoire de France Contemporaine depuis la Révolution jusqu'à la Paix de 1919*, 6, Paris: Hachette, 1920.
- LAYARD, Austen Henry, *Diplomatic Mystifications and Popular Credulity, the Anglo-French Alliance*, London: Harrison, 59 Pall Mall, 1855, s.23.
- LEANCA, Gabriel, "Conservatisme, révisionnisme et expérimentation politique: Napoléon III et la Question d'Orient (1850-1861)", *La Politique Extérieure de Napoléon III*, Gabriel Leanca (Ed.), Paris: L'Harmattan, (2011), ss.157-182.
- LEDUC, Édouard, *Louis Napoléon Bonapart, le dernier Empereur*, Paris: Publibook, 2010.
- LENTZ, Thierry, *Napoléon*, (Çev. İdil Engindeniz), Dost Kitabevi, Ankara 2005.
- MCMILLAN, F., *Napoleon III*, Longman, New York 1991.
- MILZA, Pierre, *Napoléon III*, Paris: Éditions Perrin, 2004.
- PAJOT, J. Henri, *Napoléon III Calomnié*, Paris: Société d'Éditions Littéraires, 1949.
- PARRY, Jonathan S., *The Politics of Patriotism: English Liberalism, National Identity and Europe 1830-1886*, New York: Cambridge University Press, 2006, s.206.
- PICHOT-BRAVARD, Philippe, *Le pape ou l'empereur les catholiques et Napoléon III 1848-1870*, Paris: Tempora, 2008, s.31.
- PRADALIÉ, Georges, *Le Second Empire*, Paris: Presses universitaires de France, 1969.
- PRICE, Roger, *Fransa'nın Kısa Tarihi*, (Çev. Özkan Akpınar), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2012.
- _____, *III. Napoléon and the French Second Empire*, Routledge, New York ve Londra 1997.
- ROBERTS, J.M., *Avrupa Tarihi*, (Çev. Fethi Aytuna), İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2010.
- ROTH, Edward, *Life of Napoleon III Emperor of the French*, Boston: S.Donahoe, 1856.
- ROUX, Georges, *Napoléon III*, Paris: Flammarion, 1969.
- SCHROEDER, Paul W., "Did the Vienna Settlement Rest on a Balance of Power?", *The American Historical Review*, 97 (3), (1992), s.683-706.
- SOUTHGATE, George W., *A Text Book of Modern European History 1789-1960*, J.M. Dent & Sons Ltd., Londra 1964.
- SOUTOU, Georges-Henri, "L'Europe de Napoléon III: Un nouvel équilibre, un nouveau système", Pierre Milza (Ed.), *Napoléon III, l'homme, le politique: Actes du colloque de la Fondation Napoléon*, 19-20 mai 2008, Paris: Napoléon III Éditions, (2009), ss.365-385.
- SOYSAL, İsmail, *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, TTK, Ankara 1999, s.101.
- TAYLOR, A.J.S., *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, London: Oxford University Press, 1954.

- THOMAS, Daniel H. "The Reaction of the Great Powers to Louis Napoléon's Rise to Power in 1851", *The Historical Journal*, 13 (2), (1970), ss.237-250.
- THOMPSON, J.M., *Louis Napoleon and Second Empire*, New York: The Noonday Press Language, 1955.
- TILLY, Charles, *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, (Çev. Özden Arıkan), Literatür, İstanbul 2005.
- ÜÇOK, Coşkun, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, AÜHF Yayınları, Ankara 1978.
- WAWRO, Geoffrey, *Warfare and Society in Europe, 1792-1914*, London and New York: Routledge, 2000.
- WOESTE, Charles *La Règne de Napoléon III*, Bruxelles: O. Schepens, 1907.
- WOLF, John B., *France 1814-1919, The Rise of a Liberal Democratic Society*, New York-Evanston-London: English University Library, 1940.
- YON, Jean-Claude, *Le Second Empire: Politique, société, culture*, Paris: Armand Colin, 2004.
- YONGE, Charlotte Mary, *History of France*, D. Appleton and Company, New York 1882.
- Tezler
- BOHL, Robert Wayne, *Anglo-French Relations and the Crimean War Alliance*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania, Pennsylvania), 1974.

